

Statutaire ontbindingsgronden

Inleiding

Rechtspersonen hebben in theorie het eeuwige leven. Zij dienen op de voet van art. 2:17 BW voor onbepaalde tijd te worden opgericht.¹ Deze bepaling is van dwingend recht. Is in de statuten bepaald dat een rechtspersoon wordt opgericht voor bepaalde tijd, dan is deze statutaire bepaling nietig.²

Bij de oprichting van een joint venture kan behoefte bestaan aan een beperkte bestaansduur. In deze bijdrage bespreek ik onder 4 de mogelijkheid om in de statuten een gebeurtenis op te nemen die van rechtswege tot ontbinding leidt. Aan het opnemen van zo'n gebeurtenis kan behoefte bestaan ingeval een besluit tot ontbinding van het bevoegde orgaan onverhoopt uitblijft. Onder 1, 2 en 3 zet ik beknopt uiteen: de invoering, de strekking en de uitleg van art. 2:19 lid 1 sub b BW. Onder 5 vraag ik mij - mede met het oog op de voorgestelde afschaffing van het departementale statutenonderzoek - af of het wellicht een goed idee is om een commissie in te stellen die functioneert als vraagbaak voor de rechtspraak.

1. Invoering en toepassing

Met de inwerkingtreding van art. 2:17 BW kwam een einde aan de periode waarin rechtspersonen werden opgericht voor bepaalde tijd. Het kon des-

tijds voorkomen dat de tijd waarvoor de rechtspersoon was opgericht verstreek, zonder dat dit werd opgemerkt. Dan trad, ook al was er geen behoefte aan een beperkte bestaansduur, een niet beoogde automatische ontbinding in. Als gevolg van de invoering van art. 2:17 BW kunnen betrokkenen niet meer 'overvallen' worden door een ontbinding van rechtswege en blijft slechts een blijkens de statuten beoogde automatische ontbinding mogelijk.

Tot 1976 kwam de ontbindingsgrond 'in de gevallen in de statuten bepaald' slechts voor in art. 14 lid 1 van de Wet op Stichtingen. Na de invoering van Boek 2 BW werd deze ontbindingsgrond voor alle rechtspersonen in verscheidene Boek 2-bepalingen geïntroduceerd. Op 1 januari 1992 maakte de ontbindingsgrond 'in de gevallen in de statuten bepaald' plaats voor: 'het intreden van een gebeurtenis die volgens de statuten de ontbinding tot gevolg heeft(...)'.³ De statutaire gebeurtenis werd opgenomen in art. 2:19 lid 1 sub c BW.

Met de inwerkingtreding van het nieuwe art. 2:17 BW op 1 september 1994 werd in art. 2:19 lid 1 de onder a vermelde ontbindingsgrond 'op het in de statuten bepaalde tijdstip' geschrapt. De vóór 1 september 1994 in art. 2:19 lid 1 onder c opgenomen statutaire gebeurtenis is sindsdien opgenomen onder b. Maeijer meent dat de statutaire ontbindingsgrond geen of nauwelijks betekenis

heeft voor de bv of nv.⁴ Diverse handboeken vermelden dat in de praktijk bij de bv of nv statutaire ontbindingsgronden niet of nauwelijks voorkomen.⁵ Bij de vereniging en stichting is dit anders. Enkele voorbeelden van statutaire ontbindingsgronden bij die rechtspersonen zijn:

- een afdeling-vereniging (rechtspersoon) wordt ontbonden met de ontbinding van de hoofdvereniging;⁶
- een stichting wordt ontbonden indien geen nakomelingen van de stichter meer in leven zijn.⁷

1. Wet van 29 juni 1994, Stb. 506 in werking getreden op 1 september 1994 bij KB van 29 juli 1994, Stb. 588.

2. Van Schilfgaarde, Van de BV en de NV, 1998, nr. 126.

3. Veenstra, TVVS 1996, blz. 251 e.v. en Asser-Maeijer 2-III, nr. 555.

4. Asser-Maeijer 2-III, nr. 555.

5. Van Schilfgaarde, Van de BV en de NV, 1998, nr. 126; Sanders-Westbroek-Buijn-Storm, 1998, blz. 263; Asser-Van der Grinten-Maeijer 2-II, 1997, nr. 155; Asser-Maeijer 2-III, 1994, nr. 555; Van der Heijden-Van der Grinten, Handboek 1992, nr. 374.

6. Asser-Van der Grinten-Maeijer 2-II, 1997, nr. 358; Dijk-Van der Ploeg, 1997, blz. 267, Van Zeben, Parl. Gesch. Boek 2 BW, blz. 247.

7. Rechtspersonen, Van Schilfgaarde, Art. 19-2, suppl. nov. 1991.

2. *De verhouding tussen art. 2:19 lid 1 sub a en lid 1 sub b BW*

Artikel 2:19 lid 1 BW luidt als volgt: een rechtspersoon wordt ontbonden:

a door een besluit van de algemene vergadering of, indien de rechtspersoon een stichting is, door een besluit van het bestuur tenzij in de statuten anders is voorzien;

b bij het intreden van een gebeurtenis die volgens de statuten de ontbinding tot gevolg heeft, en die niet een besluit of een op ontbinding gerichte handeling is;

(..)

De bevoegdheid tot ontbinding is dwingendrechtelijk toebedeeld aan de algemene vergadering van aandeelhouders respectievelijk aan de algemene ledenvergadering. Voor de stichting heeft de wetgever de bevoegdheid tot ontbinding niet dwingendrechtelijk toegekend aan één orgaan. Uitsluitend bij die rechtspersoon kunnen de statuten anders bepalen.

Aan de dwingendrechtelijke bepalingen kan niet worden getornd, ook niet met behulp van statutaire ontbindingsgronden. Tegen het doorkruisen van lid 1 sub a waakt de toevoeging in lid 1 sub b, aldus de MvT. Door de zinsnede 'en die niet is een besluit' (tot ontbinding) op te nemen, voorkomt de wetgever dat twee organen bevoegd zijn om tot ontbinding te besluiten. Evenmin is toegestaan, aldus de MvT, dat een buitenstaander in de statuten de bevoegdheid tot ontbinding krijgt.⁸ Hetzelfde geldt, zo zou ik menen, voor een lid van een orgaan.⁹

De wetgever legt de andere beperking in lid 1 sub b: 'een op ontbinding gerichte handeling' niet uit. Aan deze beperking ligt eveneens het anti-doorkruisingsmotief ten grondslag. Gelet op de strekking neem ik aan dat deze beperking ziet op handelingen die noodzakelijkerwijs voorafgaan aan het nemen van een besluit tot ontbinding. Niet rechtsgeldige gebeurtenissen zijn de volgende op ontbinding gerichte handelingen:

- het voor het nemen van een ontbindingsbesluit statutair voorgeschreven voorstel¹⁰ tot ontbinding van de vergadering van prioriteitsaandeelhouders of
- de oproep van het bestuur tot een ava, waarin als agendapunt is opgenomen: het stemmen over het besluit tot ontbinding, door aankondiging in een landelijk verspreid dagblad.

Zouden voormelde op ontbinding ge-

richte handelingen wel van rechtswege de ontbinding teweeg brengen, dan zou de exclusieve bevoegdheid uitgehouden worden. Het exclusief bevoegde orgaan zou dan immers niet aan het nemen van een besluit tot ontbinding toekomen. Dit is eveneens een wijze van doorkruisen van art. 2:19 lid 1 sub a BW.

3. *Uitleg van lid 1 sub b*

In aanmerking nemende de strekking van de twee beperkingen als vermeld aan het slot van lid 1 sub b blijft er nog voldoende ruimte over om de rechtspersoon door middel van een statutaire ontbindingsgrond van een beperkte bestaansduur te voorzien. Hoe groot die ruimte is, is onduidelijk. In de literatuur bestaat verschil van mening over de uitleg van art. 2:19 lid 1 sub b BW.

Een enge uitleg van lid 1 sub b wordt verdedigd door Van der Grinten. Hij stelt dat het voortbestaan van een vennootschap niet zou mogen afhangen van hetgeen haar aandeelhouder of bestuurder overkomt en van het gedrag van de aandeelhouder of de bestuurder. Dit brengt volgens Van der Grinten het "niet-persoonsgebonden karakter" van de vennootschap mee.¹¹ Ongeldig zijn in de visie van Van der Grinten mitsdien statutaire ontbindingsgronden als:

- de dood van een aandeelhouder;
- het faillissement van de bestuurder.

Aangezien persoonlijke omstandigheden niet blijken de wetsgeschiedenis als gebeurtenissen zijn uitgesloten, het eigen bestaan van de rechtspersoon steeds minder wordt gezien als karaktertrek van de rechtspersoon¹² en de rechtspersoon nu eenmaal wordt 'geregeerd' door de statuten, is er m.i. geen reden om art. 2:19 lid 1 sub b BW zo beperkt uit te leggen als Van der Grinten doet. De rechtspersoon is niet alleen een vondst van het recht (zoals het Handboek¹³ het uitdrukt), maar ook een instrument ten dienste en daarmee afhankelijk van de mens. Ook Veenstra vindt de visie van Van der Grinten te beperkt.¹⁴ Hij haalt met instemming Maeijer aan. Maeijer merkt op:

"Men moet echter bedenken dat (..) er voldoende ruimte en vrijheid over blijven om de statutaire inrichting van in het bijzonder de BV (die geen structuurvennootschap is) toe te snijden op familiale of op het 'personen-substraat' van een vennootschap gerichte aspecten."¹⁵

De Monchy acht het voor de hand liggend dat de gebeurtenissen "een relatie met het doel" hebben.¹⁶ Of De Monchy ook van mening is dat de gebeurtenis een relatie met het doel dient te hebben, blijkt niet uit zijn preadvies.¹⁷ Een dergelijke enge uitleg volgt niet uit de wettekst. Ik acht verdedigbaar dat beslissend is of met het opnemen van een gebeurtenis in de statuten een redelijk belang wordt gediend. Dit belang is onder meer aanwezig indien de gebeurtenis een relatie met het statutaire doel, ergo met de werkzaamheden van de rechtspersoon, heeft. Rechtsgeldig zijn n.m.m. statutaire gebeurtenissen als:

- de intrekking van een vergunning door een overheidsinstantie;¹⁸
- het voltooiën van een bepaald werk;¹⁹
- het bereiken van het statutaire doel²⁰ of het niet meer kunnen bereiken van het statutaire doel.²¹

Ter bevordering van de rechtszekerheid dienen vage omschrijvingen van gebeurtenissen te worden vermeden. Op welk moment is een werk precies voltooid? Wanneer is het statutaire doel van de rechtspersoon bereikt?²² Sommige gebeurtenissen lijken duidelijk omschreven, maar dit hoeft niet altijd het geval te zijn. Stel dat in de statuten van BV A als gebeurtenis is opgenomen: het faillissement van BV B. Is met de enkele

8. Maeijer-Schreurs, Parl. Gesch. rechtspersonen- en vennootschapsrecht, 1991, blz. 98.

9. In dezelfde zin: Veenstra, TVVS 1996, blz. 252.

10. Zie omtrent het rechtskarakter van het voorstel i.h.a.: Dumoulin, Besluitvorming in rechtspersonen, diss. 1999, Serie Uitgaven vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht, deel 31, blz. 24 en 25.

11. Van der Heijden-Van der Grinten, Handboek 1992, nr. 374.

12. Art. 2:19a BW, art. 2:185 (74) lid 1 BW en art. 2:301 lid 1 BW.

13. Van der Heijden-Van der Grinten, Handboek 1992, nr. 52.

14. Veenstra, TVVS 1996, blz. 253.

15. Asser-Maeijer 2-III, 1994, nr. 8.

16. De Monchy, preadvies Vereeniging Handelsrecht (hierna: preadvies), 1991, blz. 155.

17. Veenstra (TVVS 1996, blz. 253) acht deze beperking wenselijk.

18. In dezelfde zin: Veenstra, TVVS 1996, blz. 253.

19. Idem: Van der Heijden-Van der Grinten, Handboek 1992, nr. 374; Asser-Maeijer (2-III, 1994, nr. 555) acht deze gebeurtenis rechtsgeldig, doch niet wenselijk omdat (ik paraphraseer) het nemen van een besluit tot ontbinding voor de hand ligt.

20. Idem: Dijk-Van der Ploeg, 1997, blz. 267.

21. Idem: Dijk-Van der Ploeg, 1997, blz. 272.

22. Dijk-Van der Ploeg (1997, blz. 267) waarschuwen voor deze gebeurtenis.

faillietverklaring van BV B automatisch de ontbinding van BV A ingetreden, ook al wordt het vonnis van faillietverklaring later vernietigd? Dit kan m.i. niet de bedoeling zijn. Betrokkenen bij de rechtspersoon die van mening verschillen over het antwoord op de vraag óf de gebeurtenis is ingetreden en zo ja, wanneer zij is ingetreden, kunnen de rechtbank verzoeken om uitsluitel te geven. Het tweede lid van art. 2:19 BW bepaalt dat de rechtbank op verzoek van het bestuur of van een belanghebbende²³ of op vordering van het OM verklaart óf en op welk tijdstip de rechtspersoon is ontbonden. Deze declaratoire beschikking is voor een ieder bindend.

Van Schilfgaard stelt dat de gebeurtenis "een objectief vaststelbaar feit" moet zijn. Dit vereiste bevordert de rechtszekerheid, maar volgt niet uit de wettekst.²⁴ Hij geeft als voorbeelden van objectief bepaalbare feiten: het overlijden van een bepaald persoon en het voltooien van een bepaald werk.²⁵ Ook omtrent het (moment van) voltooien van een bepaald werk kan n.m.m. onduidelijkheid bestaan (denk aan klachten na oplevering van een bepaald werk). Soms kan een besluit van het bestuur nodig zijn om vast te stellen of en zo ja, wanneer een bepaald werk is voltooid. Een bestuursbesluit kan eraan te pas komen om vast te stellen of het statutaire doel niet meer kan worden bereikt. Met het doorkruisen van art. 2:19 lid 1 sub a BW heeft deze besluitvorming n.m.m. niets van doen.²⁶

4. Statutaire ontbindingsgrond bij de joint venture

In een ava kan een patstelling ontstaan, waardoor een besluit tot ontbinding niet kan worden genomen. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij een joint venture met twee partners die ieder 50% van de aandelen houden. Stel dat zij een stemovereenkomst zijn aangegaan waarin zij overeenkomen te stemmen vóór een besluit tot ontbinding wanneer een bepaald project waarvoor de joint venture is opgericht, is voltooid. Indien één van de partners deze overeenkomst, ondanks het voltooien van het project, niet nakomt, blijft een besluit tot ontbinding uit. In zo'n geval biedt een concreet omschreven statutaire ontbindingsgrond uitkomst. Het opnemen van zo'n ontbindingsgrond voorkomt dat de partner(s) afhankelijk zijn van de naleving van een stemovereenkomst.²⁷ Een

besluit van het bestuur waarin het (moment van het) voltooien van het werk wordt vastgesteld, is ingeval van een concreet omschreven statutaire ontbindingsgrond niet nodig. Een statutaire ontbindingsgrond als de eindoplevering van een bepaald werk zou n.m.m. kunnen worden opgenomen in het belang van een aandeelhouder die aanstonds²⁸ zekerheid wil hebben dat de ontbinding - zoals contractueel overeengekomen - ook daadwerkelijk ten tijde van het voltooien van een bepaald werk plaatsvindt.

5. Preventieve toetsing van statutaire bepalingen

Thans is een wetsontwerp aanhangig bij de Tweede Kamer dat beoogt het technisch-juridisch toezicht van het ministerie van Justitie bij oprichting en statutenwijziging (hierna: het departementale statutenonderzoek) te schrappen. Een deel van de departementale richtlijnen zal in Boek 2 BW worden opgenomen. Het onderwerp van deze bijdrage, statutaire ontbindingsgronden, ontbreekt in de departementale richtlijnen 1986.

Het ontbreken van eenstemmigheid in de doctrine omtrent de precieze uitleg van art. 2:19 lid 1 sub b BW illustreert de behoefte aan een onpartijdige derde²⁹ die zich op verzoek uitspreekt over de rechtsgeldigheid van voorgestelde statutaire bepalingen. In het verleden opeerde een commissie Departementale Opvattingen. Zij was samengesteld uit ambtenaren van het ministerie van Justitie, een hoogleraar en notarissen.³⁰ Evenals Winter³¹ vraag ik mij af of het wellicht een goed idee is om een commissie in te stellen mede om tegemoet te komen aan de bezwaren tegen afschaffing van het departementale statutenonderzoek.³² Een breed samengestelde commissie, waarin ook vertegenwoordigers van het ministerie van Justitie zitting nemen, zou kunnen functioneren als vraagbaak voor de rechtspraak.

Samenvatting

In deze bijdrage heb ik de gebeurtenis in de zin van art. 2:19 lid 1 sub b BW besproken. Het intreden van deze gebeurtenis brengt van rechtswege de ontbinding teweeg. Thans komen statutaire ontbindingsgronden bij vennootschappen nauwelijks voor. Een automatische ontbinding van vennootschappen kan uitkomst bieden in joint venture verhoudingen.

In de literatuur bestaat verschil van mening over de exacte reikwijdte van art. 2:19 lid 1 sub b BW. De wetsgeschiedenis biedt alleen voor de beperkingen als vermeld aan het slot van deze bepaling enig houvast. Het is wellicht een goed idee om een commissie in te stellen die functioneert als vraagbaak voor de rechtspraak. Met de instelling van een commissie kan tevens tegemoet worden gekomen aan de bezwaren tegen afschaffing van het technisch-juridisch toezicht.

Mw. mr. M. Y. Nethe *

23. Een bestuurder kan als belanghebbende om een declaratoire verzoeken. De Monchy, preadvies 1991, blz. 156.

24. Anders De Monchy, preadvies 1991, blz. 155.

25. Rechtspersonen, Art. 19-2, suppl. nov. 1991.

26. Idem: Sanders-Westbroek-Buijn-Storm, 1998, blz. 263 en Dijk-Van der Ploeg, 1997, blz. 267.

27. Dijk-Van der Ploeg merken op: "Dit alles wil niet zeggen dat de statutair omschreven gebeurtenis soms niet indirect afhankelijk kan zijn van besluitvorming elders". Anders De Monchy (preadvies 1991, blz. 155) die meent dat uit de bijzin van lid 1 sub b kan worden afgeleid dat handelingen of besluiten van een orgaan bij het bepalen van het intreden van de gebeurtenis geen rol mogen spelen.

28. Volgens Blanco Fernández (Ondernemingsrecht, 1999, blz. 148 e.v.) werkt een contractuele gebondenheid tussen aandeelhouders wel degelijk door in de sfeer van de vennootschap. Zie ook diens noot 9.

29. Een gang naar de rechter (geschillenregeling, enquête) wordt hiermee voorkomen.

30. Deze terminologie ontleen ik aan de MvT. Zie wetsontwerp 26 277, nr. 3, blz. 3. Bosse pleit in WPNR 1999 (6352, blz. 257) voor een inhoudelijke toetsing van de statuten door de KNB. Zie ook de reactie van Smid in WPNR 1999 (6375), blz. 778 en naschrift van Bosse in WPNR 1999 (6375), blz. 779-30. De NV 33 (1955), blz. 66.

31. Winter oppert in WPNR 6385 (2000), blz. 20: de commissie vennootschapsrecht?

32. Vgl. Honée, De NV 1991, blz. 249; Asser-Maeijer 2-III, 1994, nr. 66; VNO-NCW, rapport d.d. 4 november 1996, Commissie Vennootschapsrecht, rapport d.d. 4 oktober 1997; Dortmund, De NV 1998, blz. 274 e.v. en Buijn, Ondernemingsrecht 1999, blz. 120 e.v.

* Universitair docent sectie Handelsrecht en sociaal recht Rijksuniversiteit Groningen.